

شهید آیت‌الله رئیسی در دوران ریاست بر قوه قضائیه، با تأکید بر اجرای دقیق فرامین رهبری، رویکردی قاطع و نظام‌مند در مقابله با مفاسد اقتصادی اتخاذ نمودند. این پژوهش با هدف بررسی رویکردهای ایشان در حکمرانی اقتصادی، بر اساس پیروی از مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و بیانیه گام دوم انقلاب انجام شده است. پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون انجام شده است. این مقاله با استناد به ۱۶ سخنرانی حضرت آیت‌الله رئیسی در دوران ریاست بر قوه قضائیه، طی سال‌های ۱۳۹۸ تا ۱۳۹۹ تدوین شده است. محتوای این سخنرانی‌ها که در جلسات شورای عالی قوه قضائیه، دیدار با نخبگان، همایش‌های ملی، گردهمایی‌های ائمه جمعه و سایر نشست‌های رسمی ایراد شده‌اند، مورد تحلیل قرار گرفته و بر اساس روش تحلیل مضمون بررسی شده‌اند. این پژوهش تلاش دارد تا با استخراج مضامین کلیدی از این بیانات، رویکردهای ایشان در مبارزه با مفاسد اقتصادی و اجرای فرامین مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) را تبیین نماید. داده‌ها از سخنرانی‌های شهید آیت‌الله رئیسی گردآوری و در سه سطح مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر تحلیل گردیده است. یافته‌ها نشان داد رویکرد شهید آیت‌الله رئیسی در مبارزه با مفاسد اقتصادی در دو بُعد کلی، ۲۳ مضمون پایه، ۱۵ مضمون سازمان دهنده و ۵ مضمون فراگیر دسته‌بندی می‌شود. بُعد نخست، «اصلاح ساختارهای اقتصادی و حکومتی»، بر ضرورت اصلاح قوانین، شفاف‌سازی فرآیندهای مالی، تقویت استقلال اقتصادی و مقابله با رانت تأکید دارد. بُعد دوم، «اجرای دقیق بیانیه گام دوم انقلاب»، بر ارتقای شفافیت، اجرای فرمان هشت‌ماده‌ای رهبری، برخورد قاطع با مفسدان و هماهنگی میان قوا متمرکز است. نتایج نشان داد مبارزه مؤثر با فساد نیازمند اجرای قاطع فرامین رهبری، اصلاح ساختارهای فسادزا، تقویت نظارت و شفافیت است. تحقق این اهداف مستلزم عزم جدی مسئولان، هماهنگی میان نهادهای نظارتی و اجرای عدالت بدون مصلحت‌اندیشی بوده و می‌تواند با افزایش اعتماد عمومی، عدالت اقتصادی و پیشگیری از فساد، موجب بهبود حکمرانی اقتصادی کشور گردد.

■ واژگان کلیدی

فرامین رهبری، شهید رئیسی (رحمه‌الله علیه)، مقابله با مفاسد اقتصادی، الگوی حکمرانی اقتصادی

لزوم اجرای فرامین مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در مقابله با فساد اقتصادی در الگوی حکمرانی اقتصادی شهید رئیسی

محسن رضایی

استادیار گروه حقوق و جرم‌شناسی دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران
(mohsenrezace3492@gmail.com)

۱. بیان مسئله

مبارزه با مفساد اقتصادی یکی از دغدغه‌های اصلی نظام جمهوری اسلامی ایران است که همواره مورد تأکید مقام معظم رهبری ^(مدظله‌العالی) قرار داشته است. در این راستا، حجت‌الاسلام والمسلمین شهید آیت‌الله رئیسی، به‌عنوان یکی از نخبگان قضایی و سیاسی جهان تشیع، اندیشه‌ای عمیق و جامع در این حوزه ارائه داده‌اند. ایشان، علاوه بر جایگاه فقهی و علمی برجسته، با تجربه ریاست بر قوه قضائیه، رویکردی عملی و ساختاریافته در مقابله با فساد اقتصادی اتخاذ کرده‌اند که بررسی آن، می‌تواند راهگشای سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران باشد.

مطالعات اولیه نشان می‌دهد که مسیر فکری شهید آیت‌الله رئیسی در حوزه اقتصاد، همانند حوزه قضا، از یک نظام منطقی کامل برخوردار است. با این حال، علی‌رغم نقش مؤثر و دیدگاه‌های عمیق ایشان در این حوزه، تاکنون پژوهش مستقلی برای واکاوی نظریات اقتصادی و راهبردهای پیشنهادی ایشان در زمینه مبارزه با فساد اقتصادی انجام نشده است. از این رو، این پژوهش با هدف کشف و تحلیل راهکارهای مبارزه با مفساد اقتصادی در اندیشه ایشان با تأکید بر پیروی از مقام معظم رهبری صورت گرفته است.

ایشان در عین حال که از لحاظ بُعد ذهنی یک اندیشمند طراز اول و صاحب‌نظر در حوزه تئوریک و نظری در باب مسائل قضایی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی به حساب می‌آید، فقیه، مجتهد و یک نخبه قضایی در حوزه عینی بود که دارای سوابق مؤثر و دقیق‌ترین تحلیل‌ها است. شهید آیت‌الله رئیسی در مسیر اصلاح ساختارهای فسادزا و تحقق عدالت اقتصادی، با چالش‌ها و حمله‌های بسیاری مواجه بودند. ایشان در دوران ریاست بر قوه قضائیه، با اجرای قاطعانه سیاست‌های ضد فساد، شبکه‌های مافیایی اقتصادی را به چالش کشیدند و با متخلفان بزرگ، بدون ملاحظه جایگاه سیاسی و اقتصادی آن‌ها، برخورد کردند. این اقدامات باعث شد که برخی جریان‌های ذی‌نفع که منافع خود را در خطر می‌دیدند، جنگ رسانه‌ای گسترده‌ای علیه ایشان به راه اندازند.

هجمه‌های ناعادلانه، تخریب‌های سازمان‌یافته و شایعه‌سازی‌های گسترده علیه شخصیت و عملکرد شهید رئیسی، نشان از مظلومیت ایشان در مسیر اجرای عدالت داشت. رسانه‌های معاند و برخی جریان‌های داخلی، با تحریف واقعیات، تلاش کردند اقدامات شجاعانه و جهادی ایشان را زیر سؤال ببرند و عزم ایشان در مبارزه با مفساد اقتصادی را تضعیف کنند؛ اما شهید آیت‌الله رئیسی با ایمان راسخ و توکل بر خداوند، این مسیر را تا آخرین لحظات حیات خود

ادامه دادند و الگویی از ایستادگی در برابر فساد و ظلم را برای همگان به یادگار گذاشتند. با توجه به این مظلومیت و ایستادگی، پژوهش حاضر تلاش دارد تا ضمن تبیین دیدگاه‌های اقتصادی و راهبردهای ضد فساد شهید آیت‌الله رئیسی را تنها در ۱۶ سخنرانی ایشان در زمان ریاست بر قوه قضائیه، زمینه را برای بهره‌گیری از این اندیشه‌ها در سیاست‌گذاری‌های کلان کشور فراهم آورد. بدون شک، تحلیل علمی و دقیق از راهکارهای ارائه‌شده توسط ایشان که بسیار فراتر از این ۱۶ سخنرانی است، می‌تواند مسیر عدالت‌خواهی و مقابله با فساد را برای آینده‌سازان این سرزمین هموارتر سازد.

۲. ادبیات پژوهش

مبارزه با فساد اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران نه تنها یک ضرورت اقتصادی، بلکه یک مطالبه راهبردی، انقلابی و تمدنی است که ریشه در مبانی نظری حکومت اسلامی و سیره عملی رهبران انقلاب دارد. در این میان، فرامین و بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) به‌عنوان نقشه راه کلان نظام در حوزه عدالت، سلامت اداری و مقابله ساختاری با فساد، چارچوب‌های دقیق و آینده‌نگری را پیش‌روی دستگاه‌های اجرایی و سیاست‌گذار قرار داده است. معظم‌له مبارزه با فساد را نه یک اقدام مقطعی یا شعاری، بلکه جهاد مستمر و هوشمندانه برای تضمین بقا، کارآمدی و مشروعیت نظام می‌دانند؛ جهادی که باید با اراده و ساختارهای مؤثر و پاسخگو همراه باشد.

از سوی دیگر، بیانیه گام دوم انقلاب با ترسیم مسیر آینده جمهوری اسلامی، بر ضرورت تحول نهادی، اصلاح ساختار حکمرانی اقتصادی، و تقویت شفافیت و سلامت اداری تأکید کرده است. این بیانیه با نگاه تمدنی و آینده‌ساز، مقابله با فساد را پیش‌شرط شکوفایی اقتصادی، عدالت اجتماعی و اعتماد عمومی معرفی می‌کند. بدین ترتیب، اجرای دقیق و هدفمند این بیانیه، یک ضرورت راهبردی برای گذار از وضعیت موجود و استقرار الگوی حکمرانی اقتصادی مطلوب است.

در همین راستا، شهید آیت‌الله سیدابراهیم رئیسی در دوره مسئولیت خویش، به‌ویژه در قوه قضائیه و دولت، تلاش نمودند تا با تجسد بخشیدن عملی به فرامین رهبری و اصول بیانیه گام دوم، سازوکارهای واقعی مبارزه با فساد را احیا و نهادینه کنند. الگوی حکمرانی اقتصادی شهید رئیسی بر محورهایی چون شفافیت، ریشه‌کنی رانت و امتیازات نامشروع، کارآمدسازی نظارت‌ها، مردمی‌سازی مبارزه با فساد و پاسخگوسازی ساختارها استوار بود.

بر همین مبنا، برای تبیین دقیق‌تر جایگاه این الگو، لازم است ابتدا ادبیات پژوهش در دو بخش «لزوم اجرای فرامین رهبری در مبارزه با فساد» و «ضرورت تحقق راهبردهای بیانیه گام دوم انقلاب» مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد.

۱-۲. لزوم اجرای فرامین و بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در مسیر مبارزه با مفاسد اقتصادی

رهنمودهای مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) درسی برای همه دولتمردان، مسئولان و تلاشگران اقتصاد کشور است و حجت را بر همه ما تمام می‌کند. امروز عرصه اقدام و عمل است و دولتمردان باید امر تولید را برای تولیدکننده تسهیل کنند (بیانات در دیدار با فعالان اقتصادی، کارآفرینان و صنعتگران استان اصفهان در تاریخ ۱۳۹۸/۹/۱۴). به حمدالله با رهنمودهای رهبر معظم انقلاب و حضور مردم در صحنه تا امروز قلب پروژه دشمن از کار افتاده و مردم بیش از همیشه امیدوار به آینده نظام و کشور هستند. ادامه این روند نیز تلاش همگان را می‌طلبد (بیانات در جلسه شورای عالی قوه قضاییه در تاریخ ۱۳۹۸/۶/۱۱). لذا در مسیر مبارزه با مفاسد اقتصادی الزامات زیر می‌بایست مدنظر قرار گیرد:

۱-۲.۱. اجرای منویات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

در شرایط کنونی در کشور ما تأکید قائد عظیم‌الشان ما امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بر مبارزه با فساد است و ما هم سعی کرده‌ایم در جهت اجرای منویات ایشان به میدان بیایم. الان پرچم مبارزه با فساد مثل پرچم مقاومت در دستان مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) است و ما هم به عنوان سربازان ایشان تلاش می‌کنیم آن را به سرانجام برسانیم (بیانات در دیدار شیخ نعیم قاسم قائم مقام دبیر کل حزب‌الله لبنان در تاریخ ۱۳۹۸/۸/۲۶).

موضوع با اولویتی که همواره مورد تأکید مقام معظم رهبری و در محورهای تحول ما از اولویت برخوردار است مسئله مبارزه جدی با فساد است، مسئله مبارزه با فساد امروز در دستگاه قضایی بیش از همه مواقع جدی است هم نگاه پیشگیرانه به عنوان اصلاح منافذ فساد و بستری فساد از مطالبه جدی همکاران ما در سراسر کشور برای اصلاح ساختارهای فسادزا و هم برخورد عبرت‌آموز با مفسدین اقتصادی است. حدود هزار حکم تاکنون در دادگاه‌های مختلف نسبت به مفسدین اقتصادی صادر شده و پرونده‌هایی در دست اقدام است که با جدیت این امر دنبال می‌شود. ما هرگونه فساد را و هرگونه کژی را برای هر دستگاهی مضر می‌دانیم، برای دستگاه قضایی مضرتر و دستگاهی که به تعبیر رهبری می‌خواهد اصلاح‌گر

باشد به هیچ عنوان کوچک‌ترین فسادی در این مجموعه قابل قبول نیست. روابط ناسالم در این دستگاه بسیار مورد حساسیت قرار دارد و از سوی دستگاه‌های نظارتی مستمر پیگیری می‌شود.

بحمدالله امروز قاطبه قضات ما از نیروهای متعهد و انقلابی هستند و خود آنها هیچ‌گونه فسادی را بر نمی‌تابند، اولین مدعی برخورد با فساد همکاران ما در درون قوه قضاییه هستند و لذا خود آنها کشف می‌کنند، خودشان پیگیری می‌کنند، خودشان محاکمه می‌کنند، خودشان قاطعانه نقطه‌های فساد را قطع می‌کنند که دستگاه قضایی با صلابت بتواند کارش را دنبال کند و در نگاه مردم مسئله رسیدگی‌های ما بتواند کاملاً امید آفرین باشد.

من عرض می‌کنم که ممکن است برخی راحت‌طلبی را بپسندند، ممکن است برخی بهانه‌جویی‌هایی کنند اما امروز در دستگاه قضایی احساس عمیق من این است که فرزندان ولایت آماده‌اند هرگونه هزینه را برای مبارزه با فساد پرداخت کنند و در این قضیه کوچک‌ترین عقب‌نشینی‌ای نخواهند کرد. امروز همکاران ما در دستگاه قضایی آماده‌اند برای انقلابی‌گری، تفکر انقلابی و عمل انقلابی هرگونه هزینه‌ای را پرداخت کنند و به هیچ عنوان از نگاه انقلابی و حرکت انقلابی باز نخواهیم ایستاد ان‌شاءالله، (گزارش رئیس قوه قضاییه در محضر مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در تاریخ ۱۳۹۹/۴/۸).

۲-۱-۲. نصب العین قرار دادن فرمان هشت ماده‌ای مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

با گذشت ۱۸ سال از صدور فرمان هشت ماده‌ای مقام معظم رهبری در خصوص مبارزه با فساد، این پیام همچنان زنده است و باید نصب العین مسئولان هر سه قوه قرار گیرد (بیانات در دیدار جمعی از مدیران عالی بانک‌های کشور در تاریخ ۱۳۹۸/۲/۱۰).

۲-۱-۳. اجرای دقیق منشور مبارزه با مفاسد اقتصادی

در فرمان هشت ماده‌ای مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در خصوص مبارزه با مفاسد اقتصادی، سه دستگاه نظارتی از سه قوه یعنی وزارت اطلاعات در قوه مجریه، سازمان بازرسی کل کشور در قوه قضاییه و دیوان محاسبات در قوه مقننه، مورد خطاب رهبر معظم انقلاب قرار گرفتند. بنده معتقدم همچنان این فرمان، یک منشور زنده و لازم‌الاجرا برای همه دستگاه‌هاست که به هیچ عنوان از اجرای مفاد آن نباید غفلت کنند (سخنرانی در جلسه مسئولان عالی قضایی در تاریخ: ۱۳۹۸/۱/۲۶).

۴-۱-۲. صدور بخشنامه و تصمیمات در ذیل سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در ارتباط با مسئله تسهیل امر تولید، ما سیاست‌های مصوب ابلاغ شده داریم. این سیاست‌ها در مجمع تشخیص مصلحت نظام بحث شده و از جانب رهبر معظم انقلاب نیز ابلاغ شده است و هم مصوباتی در رابطه با اقتصاد مقاومتی داریم که این‌ها اسناد بالادستی ما بشمار می‌روند. هر بخشنامه و هر تصمیمی در مسیر مبارزه با فساد باید در ذیل این سیاست‌ها باشد. نباید بخشنامه با سیاست‌های مصوب نظام مخالفت داشته باشد و حتماً بخشنامه‌ها باید تسهیل‌کننده تولید در کشور باشند. هر کاری که تولیدکننده را بی‌انگیزه یا کم‌انگیزه کند، باید از آن پرهیز کرد (بیانات در جمع نخبگان، کارآفرینان و تولیدکنندگان استان یزد در مسجد حظیره شهر یزد در تاریخ ۱۳۹۸/۱۱/۳).

۵-۱-۲. بیانات مقام معظم رهبری نقشه راه مسئولان اجرایی و قضایی در حفاظت از بیت‌المال

بیانات سال ۹۳ مقام معظم رهبری درباره حفظ اراضی ملی را راهبرد اساسی و نقشه راه مسئولان اجرایی و قضایی در حفاظت از بیت‌المال است. فرامین رهبر انقلاب برای صیانت از ثروت ملی را نصب العین خود قرار داده و با حساسیت و جدیت پیگیری می‌کنیم و به مردم هم اطمینان می‌دهیم اجازه نخواهیم داد ثروت ملی دچار هیچ‌گونه آسیبی شود. اگر تخلفی هست، این که شرکت یا تعاونی فلان دستگاه یا مرتبط با فلان شخص هست، نباید موجب عدول از انجام وظیفه شود و رعایت کسی را هم نکنید. شاخصه و ضابطه ما قانون است اما در این برخوردها، اولویت‌ها را از یاد نبرید؛ اولویت ما در این پرونده‌ها، موارد بین‌النقی به همراه مستندات متقن است (بیانات در جلسه شورای عالی قوه قضاییه در تاریخ ۹۹/۵/۶).

۲-۲. لزوم اجرای دقیق و هوشمندانه بیانیه گام دوم انقلاب در مسیر مبارزه با مفاسد

اقتصادی

امروز بعد از گذشت چهار دهه از انقلاب، شعارها، نگاه‌ها، آرمان‌ها ذره‌ای عوض نشده است. مردم همواره بر همان آرمان‌ها که آرمان‌های الهی است، پافشاری دارند و خواست مردم همان اصول و مبانی است که بر آن اساس انقلاب شکل گرفت. این اصول همواره پایدار است و مردم بر همین اصول و مبانی اصرار دارند. لذا در این زمینه امروز و در بستر گام دوم انقلاب اسلامی لازم است موارد ذیل در مسیر مبارزه با مفاسد اقتصادی مورد توجه همگان قرار گیرد (بیانات در اجتماع پرشور راهپیمایان ۲۲ بهمن مردم مشهد مقدس در جوار مضجع نورانی امام هشتم (ع) در تاریخ ۱۳۹۸/۱۱/۲۲).

۲-۱. پیرایش دستگاه‌های کشور از هرگونه فساد در مسیر اجرای بیانیه گام دوم انقلاب در مسیر مبارزه با مفاسد اقتصادی خواست مردم و انقلابیون شکل گرفتن نهادها، سازمان‌ها و ادارات و ساز و کارهایی در تراز انقلاب شکوهمند اسلامی است، خواست مردم این است که همه نهادها، سازمان‌ها، ادارات و دستگاه‌های منسوب به انقلاب اسلامی و این کشور در تراز انقلاب اسلامی و تراز اهداف بلند نظام شکوهمند اسلامی باشد؛ لذا در گام دوم پیرایش از هرگونه آلودگی، ناسلامتی و فساد خواست جدی مردم انقلابی ماست. خواست مردم این است که سازمان، اداره، مجلس، دولت، دستگاه قضایی و نهادهای انقلاب اسلامی مبتنی بر اساس انقلاب شکوهمند اسلامی باشند (بیانات در اجتماع پرشور راهپیمایان ۲۲ بهمن مردم مشهد مقدس در جوار مضع نورانی امام هشتم (ع) در تاریخ ۱۳۹۸/۱۱/۲۲).

۲-۲. ایجاد بخش متولی مبارزه با فساد در همه دستگاه‌ها در راستای اجرای بیانیه گام

دوم انقلاب

با توجه به بیانیه گام دوم انقلاب که رهبر معظم انقلاب فرمودند در دستگاه‌ها باید بخشی متولی مبارزه با فساد وجود داشته باشد؛ هم در دستگاه تقنینی، هم در دستگاه اجرایی و هم در دستگاه قضایی باید این کار انجام شود. در دستگاه قضایی ما این کار را می‌کردیم؛ اما می‌خواهیم از این پس با ایجاد مجتمع رسیدگی به جرائم اقتصادی به صورت متمرکز و هماهنگ و پیگیر این کار صورت بگیرد (بیانات در نشست شورای عالی قوه قضاییه در تاریخ ۱۳۹۸/۱۱/۱۴).

۲-۳-۲- بستن منافذ و بسترهای فساد در اجرای بیانیه گام دوم انقلاب

طی چهل سال اخیر گام‌های بسیاری برای مبارزه با فساد و اجرای عدالت برداشته شده است، اما گام دوم انقلاب اسلامی و ترسیم آن در بیانیه بلند و پر مضمون مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، تصویری واقعی از شرایط موجود و وضعیت مطلوب است. در مجموعه نظام باید ببینیم چه انجام شده و چه باید انجام شود. در وضعیت موجود حاکم بر جامعه ما فساد خرد یا کلان زینده نظام نیست و بستن منافذ فساد در قانون‌گذاری و حذف بسترهای فساد در قوه مجریه از مهم‌ترین اقداماتی است که در راستای اجرای بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی باید صورت گیرد (بیانات در بیست و چهارمین گردهمایی ائمه جمعه سراسر کشور در تاریخ ۱۳۹۸/۴/۲۶).

۲-۲-۴. خشکاندن کامل ریشه مفساد اقتصادی در اجرای بیانیه گام دوم

در گام دوم انقلاب آینده‌ای بسیار روشن و امیدوارکننده پیش رو داریم، یقین داریم جریانی که امروز دلسوزان کشور را رنج می‌دهد، فساد اداری، تبعیض و بی‌عدالتی است که ان‌شاءالله با دست توانای رهبری معظم انقلاب و پرچمی که ایشان برافراشته‌اند و سربازی امثال بنده و دوستداران نظام، به لطف خدا به آن خاتمه داده خواهد شد (سخنرانی در دیدار خانواده‌های معظم شهدا و اقشار مختلف مردم آذربایجان شرقی در تاریخ ۱۳۹۸/۸/۹).

۲-۲-۵. قوانین عادلانه، اجرای عادلانه و برخورد عادلانه راه برون رفت از فساد بر مبنای

بیانیه گام دوم

برای اجرای گام دوم و پیشگیری از فساد اقتصادی ما باید کاری کنیم که در گام اول، در تربیت‌ها و انتخاب‌ها انگیزه و اندیشه جرم به وجود نیاید و اگر به وجود آمد ابزار جرم در اختیار مجرم قرار نگیرد یعنی ساختارها طوری تنظیم شود که اصلاً این ابزار در اختیار مجرم نباشد و اگر تبدیل به جرم شد علی‌القاعده برخورد می‌شود. تمام این موارد مقدمه است و تا هنگامی که این مقدمات خوب طی شود طبیعتاً نوبت به برخورد نمی‌رسد؛ لذا بر همه دستگاه‌هاست که مصون‌سازی کاری کنند که اصلاً مجرم نتواند مرتکب جرم شود. راه برون رفت از تهدیدات اقتصادی بر مبنای بیانیه گام دوم انقلاب، اجرای عدالت است و قوانین عادلانه، اجرای عادلانه و برخورد عادلانه می‌تواند همان مصون‌سازی در بخش‌های مختلف را به دنبال داشته باشد (سخنرانی در همایش ملی پدافند غیرعامل در تاریخ ۱۳۹۸/۸/۱۴).

۲-۲-۶. هم راستا بودن شعار و اقدام در مبارزه با فساد در اجرای بیانیه گام دوم انقلاب

بیانیه گام دوم انقلاب آینه تمام‌نمای واقعیات جامعه و راهبرد حرکت آینده است. طبق این بیانیه، شعار و اقدام‌ها باید بر اساس اعتمادبه‌نفس و اتکال به خدا باشد و می‌توانیم بر بسیاری از مشکلاتی که دشمن ساخته و همچنین بسیاری از بی‌تدبیری‌ها و ندانم‌کاری‌ها فائق شویم. مدیران کشور تا حل مشکلات نباید از پای بنشینند، ان‌شاءالله خداوند متعال توفیق دهد در این عرصه با مدیریت جهادی در مقابل دشمن، تروریسم اقتصادی و تهدیداتی که دشمن می‌کند بایستیم، کشور را بسازیم، تولید را رونق دهیم، بر مشکلات فائق آییم و مردم عدالت را با همه وجود حس کنند. اگر امروز در گوشه‌ای از کشور فساد پیدا شد با مدیریت جهادی باید با فساد برخورد، بسترهای فساد را اصلاح و آنها را تبدیل به ساختارهای فسادزا کرد (سخنرانی در همایش مدیریت جهادی در تاریخ ۱۳۹۸/۹/۲۷).

۲-۲-۷. شناسایی آسیب‌ها مبارزه با مفسد در چارچوب بیانیه گام دوم انقلاب

مأموریت ما این است که در چارچوب گام دوم انقلاب اسلامی به سوی تحول حرکت کنیم و این اقتضاء می‌کند در این مسیر مبارزه با مفسد، آسیب‌ها را بشناسیم و با همت و جدیت برای رفع آنها تلاش کنیم و اجازه ندهیم موانع ما را از این مسیر بازدارند (بیانات در اولین جلسه شورای روسای دادگستری و دادستان‌های مراکز استان‌ها در تاریخ ۱۳۹۹/۱/۲۰).

۲-۲-۸. دیدن همه کاستی‌ها و نواقص در مسیر اجرای گام دوم انقلاب

در گام دوم انقلاب و با توجه به تأکیدات هفت محوری رهبر معظم انقلاب، به هیچ عنوان مردم و نظام برخی کاستی‌هایی را که در ادوار گذشته بوده است، نمی‌پذیرند. تحول مورد تأکید مقام معظم رهبری به معنای دیدن همه کاستی‌ها و نواقص و تلاش مجاهدانه برای رفع آنهاست (سخنرانی در آیین نکوداشت سی و هشتمین سالروز تأسیس سازمان بازرسی کل کشور در تاریخ ۱۳۹۸/۷/۱۷).

۲-۲-۹. توجه به آفت‌های حرکت جریان عظیم انقلاب اسلامی در مسیر اجرای گام دوم انقلاب

حرکت در این عرصه انقلاب اسلامی آفاتی نیز دارد که مهم‌ترین آفت، غلبه نگاه غیر انقلابی است. مردم ما هم دشمن شناسند هم دشمن‌ستیز، مردانه اعلام حضور و اعلام ستیز با دشمن می‌کنند و هر جا که حس کنند دشمن به دنبال سو استفاده از آنها است، صفوف خود را با دشمن جدا می‌کنند. همانند آنچه چند ماه پیش در کشور اتفاق افتاد مردم خواسته‌هایی داشتند اما وقتی احساس کردند دشمن، دشمنی می‌کند سریع اعلام موضع کردند و در میدان، دشمن را تنها گذاشتند و این نشان آن است که مردم ما دشمن‌شناس و دشمن‌ستیز هستند. تفکر و اندیشه غیرانقلابی کار را مشکل می‌کند و به جای آنکه در حوزه اقتصاد به اقتصاد مقاومتی و اقتصاد مستقل بیندیشد به اقتصاد وابسته می‌اندیشد و نگاه او به اقتصاد پویا، بالنده و مقاومتی نیست، نگاه او به سیاست، سیاست انقلابی از موضع انقلابی نیست (بیانات در اجتماع پرشور راهپیمایان ۲۲ بهمن و مردم مشهد مقدس در جوار مضع نورانی امام هشتم (ع) در تاریخ ۱۳۹۸/۱۱/۲۲).

۳. روش تحقیق

این پژوهش با رویکرد کیفی و بر پایه تحلیل مضمون صورت گرفته است. داده‌های تحقیق شامل ۱۶ سخنرانی حضرت آیت‌الله شهید سید ابراهیم رئیسی در دوران ریاست ایشان بر قوه قضائیه طی سال‌های ۱۳۹۸ تا ۱۳۹۹ است. این سخنرانی‌ها که در قالب جلسات شورای عالی

قوه قضائیه، دیدارهای نخبگانی، همایش‌های ملی، گردهمایی‌های جمعه و سایر نشست‌های رسمی انجام شده‌اند، گردآوری و به‌صورت نظام‌مند مورد تحلیل محتوایی قرار گرفته‌اند. در فرایند تحلیل، ابتدا مفاهیم کلیدی از متن بیانات استخراج و در سه سطح مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین فراگیر طبقه‌بندی شده‌اند. این طبقه‌بندی امکان بازشناسی چارچوب فکری و رویکردهای کلان ایشان را در زمینه مبارزه با مفاسد اقتصادی و اجرای منویات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) فراهم کرده است.

این روش تحلیلی با ایجاد یک چارچوب مفهومی منسجم، به فهم عمیق‌تر از الگوی حکمرانی اقتصادی و عدالت‌محور مورد تأکید شهید آیت‌الله رئیسی کمک کرده و زمینه تبیین جهت‌گیری‌های اصلی ایشان در تقویت سلامت نظام اداری و مقابله ساختاری با فساد اقتصادی را فراهم می‌سازد.

۴. تحلیل داده‌ها

در این بخش، داده‌های به‌دست‌آمده از تحلیل محتوای سخنرانی‌های شهید آیت‌الله رئیسی در دوران ریاست بر قوه قضائیه مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. این داده‌ها شامل بیانات مرتبط با مبارزه با مفاسد اقتصادی، سیاست‌های قضایی، چالش‌های نظام عدالت کیفری و راهکارهای پیشنهادی برای بهبود حکمرانی اقتصادی است. تحلیل مضمون این بیانات، مضامین کلیدی را شناسایی کرده و در قالب مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر طبقه‌بندی می‌کند. این فرآیند، امکان استخراج چارچوبی مفهومی از دیدگاه‌های ایشان در راستای اجرای فرامین مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) را فراهم ساخته و به درک دقیق‌تر از سیاست‌های اجرایی و چالش‌های موجود در مقابله با مفاسد اقتصادی کمک می‌کند. داده‌ها به‌صورت توصیفی و تحلیلی ارائه شده و تلاش شده است تا تصویری جامع از رویکردهای قوه قضائیه در دوران شهید رئیسی در زمینه مبارزه با فساد ترسیم گردد.

۴-۱- اجرای منویات امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

جدول ۱: کدهای اولیه مستخرج از دیدگاه‌های آیت‌الله رئیسی در لزوم اجرای فرامین و بیانات رهبری در مبارزه با فساد

شماره	مضمون استخراج شده	شرح کد اولیه
۱	تبعیت از رهبری در مبارزه با فساد	تأکید بر نقش مقام معظم رهبری در هدایت مبارزه با فساد و وظیفه مسئولان در اجرای منویات ایشان
۲	جایگاه ویژه قوه قضائیه در تحقق فرامین رهبری	مسئولیت ویژه قوه قضائیه در اجرای سیاست‌های رهبری برای مقابله با فساد و اصلاح ساختارهای فسادزا
۳	ضرورت اجرای فرمان هشت‌ماده‌ای مبارزه با فساد	تأکید بر زنده بودن فرمان هشت‌ماده‌ای و لزوم اجرای دقیق آن توسط مسئولان سه قوه
۴	پیشگیری و اصلاح بسترهای فسادزا	تأکید بر اصلاح ساختارهای فسادزا و رویکرد پیشگیرانه در مبارزه با فساد
۵	برخورد قاطع و عبرت‌آموز با مفسدان اقتصادی	لزوم اعمال برخورد قاطعانه با مفسدان و صدور احکام بازدارنده برای جلوگیری از تکرار فساد
۶	لزوم هماهنگی بین قوا در مبارزه با فساد	تأکید بر همکاری و هماهنگی میان قوه قضائیه، قوه مجریه و قوه مقننه برای مبارزه مؤثر با فساد
۷	اجرای منشور مبارزه با مفاسد اقتصادی	تأکید بر نقش دستگاه‌های نظارتی سه قوه در اجرای منشور مبارزه با مفاسد اقتصادی
۸	پیگیری نظارت مستمر در دستگاه قضایی	تأکید بر حساسیت ویژه نسبت به فساد در دستگاه قضایی و نقش نظارت مداوم در شفاف‌سازی عملکرد آن
۹	اهمیت انقلابی‌گری در مقابله با فساد	ضرورت هزینه دادن در مسیر مبارزه با فساد و حرکت انقلابی بدون عقب‌نشینی
۱۰	پیوند سیاست‌های کلان اقتصادی با مبارزه با فساد	توجه به سیاست‌های اقتصادی ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری و نقش آن‌ها در جلوگیری از فساد
۱۱	حفاظت از بیت‌المال به‌عنوان وظیفه‌ای حاکمیتی	تأکید بر وظیفه مسئولان در صیانت از ثروت ملی و مقابله با تخلفات در این حوزه

جدول فوق مجموعه‌ای از کدهای اولیه مستخرج از دیدگاه‌های آیت‌الله رئیسی در زمینه مبارزه با فساد را نمایش می‌دهد که بر اصول اساسی نظیر تبعیت از رهبری، نقش قوه قضائیه، پیشگیری از فساد و هماهنگی بین قوا تأکید دارد. این کدها بیانگر رویکردی قاطع و ساختارمند در مقابله با فساد هستند که شامل اجرای فرمان‌های رهبری، اصلاح بسترهای فسادزا، نظارت مستمر بر دستگاه قضایی و اتخاذ سیاست‌های انقلابی در این حوزه می‌شود. همچنین، توجه ویژه به حفاظت از بیت‌المال، اجرای منشور مبارزه با مفسد اقتصادی و ارتباط سیاست‌های کلان اقتصادی با رویکردهای ضد فساد از دیگر محورهای کلیدی است که نشان‌دهنده راهبردی جامع برای مقابله مؤثر با فساد در کشور است.

جدول ۲: مضامین مستخرج از بیانات آیت‌الله رئیسی در لزوم اجرای فرامین و بیانات رهبری در مبارزه با فساد

مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر
فساد، تهدیدی برای سلامت نظام اسلامی	مبارزه با فساد به‌عنوان یک تکلیف دینی و انقلابی	مبارزه نظام‌مند و ساختاری با فساد برای تحقق عدالت و سلامت اداری
تکلیف مسئولان در مبارزه بی‌امان با فساد	جایگاه ویژه قوه قضائیه در برخورد با مفسدان	
لزوم برخورد قاطع و عبرت‌آموز با مفسدان اقتصادی	برخورد قاطع و عبرت‌آموز	
نقش قوه قضائیه در اصلاح ساختارهای فسادزا	اصلاح بسترهای فساد و تقویت دستگاه‌های نظارتی	ارتقای شفافیت و سلامت نظام اداری و اقتصادی
فرمان هشت‌ماده‌ای رهبری به‌عنوان نقشه راه	اجرای دقیق منشور مبارزه با مفسد اقتصادی	
ایجاد شفافیت در نظام اقتصادی و نظارت‌های مستمر	نظارت‌های مستمر	
پرهیز از هرگونه مصلحت‌اندیشی در مقابله با فساد	جلوگیری از استفاده ابزاری و سیاسی از موضوع فساد	هماهنگی قوا و مسئولیت‌پذیری در مقابله با فساد
ضرورت هماهنگی قوا برای افزایش اثربخشی مبارزه با فساد	افزایش اثربخشی مبارزه با فساد	
نقش مردم و رسانه‌ها در نظارت بر عملکرد مسئولان	افزایش پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری مدیران و دستگاه‌های اجرایی	

مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر
حفاظت از بیت‌المال و مقابله با سوءاستفاده از منابع عمومی	حفظ بیت‌المال و جلوگیری از چپاول منابع ملی	صیانت از ثروت ملی و جلوگیری از رانت و ویژه‌خواری
اجرای سیاست‌های کلان اقتصاد مقاومتی در مسیر مبارزه با فساد	تنظیم بخشنامه‌ها و تصمیمات در ذیل سیاست‌های ابلاغی رهبری	

این جدول نشان می‌دهد که در دیدگاه حضرت آیت‌الله رئیسی مبارزه با فساد نه تنها یک ضرورت قانونی و اجرایی، بلکه یک راهبرد کلان در راستای تحقق عدالت و حفظ سلامت نظام اسلامی است. هماهنگی قوا، شفافیت، برخورد قاطع و مسئولیت‌پذیری مدیران، از جمله اصول کلیدی در این مسیر محسوب می‌شود.

۸۱

در اینجا مبارزه با فساد یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های نظام جمهوری اسلامی ایران است که همواره مورد تأکید مقام معظم رهبری (مدظله العالی) قرار گرفته است. تحلیل مضمون بیانات حضرت آیت‌الله رئیسی ایشان در حوزه مبارزه با فساد نشان‌دهنده محورهای کلیدی و سیاست‌های راهبردی در این زمینه است. در ادامه، مهم‌ترین محورهای این بیانات بررسی می‌شود:

۱. **ضرورت مبارزه قاطع با فساد حضرت آیت‌الله رئیسی** به تبعیت از مقام معظم رهبری (مدظله العالی) همواره مبارزه با فساد را از اولویت‌های نظام دانسته و بر اجرای عدالت تأکید دارند. این مبارزه باید مستمر، قاطع و بدون اغماض باشد تا اعتماد عمومی تقویت شود.

۲. **مسئولیت قوه قضائیه در برخورد با مفاسد** در دیدگاه حضرت آیت‌الله رئیسی قوه قضائیه نقش کلیدی در مبارزه با فساد دارد و باید ضمن رسیدگی سریع و قاطع به پرونده‌های فساد، زمینه‌های وقوع آن را نیز اصلاح کند. سلامت دستگاه قضا از عوامل مؤثر در موفقیت این مبارزه است.

۳. **اجرای فرمان هشت‌ماده‌ای رهبری** از نظر حضرت آیت‌الله رئیسی فرمان هشت ماده‌ای مقام معظم رهبری نقشه راهی برای دستگاه‌های اجرایی، قضایی و تقنینی در برخورد با فساد است. اجرای دقیق این فرمان، کارآمدی نظام در مبارزه با فساد را افزایش می‌دهد.

۴. **اصلاح بسترهای فساد** از نظر حضرت آیت‌الله رئیسی به پیروی از منویات مقام معظم رهبری پیشگیری از فساد از طریق اصلاح فرآیندها و شفاف‌سازی ساختارهای مالی و اداری، یکی از راهکارهای مؤثر برای جلوگیری از شکل‌گیری فساد در نهادهای مختلف است.

۵. برخورد قاطع با مفسدان اقتصادی از نظر حضرت آیت‌الله رئیسی برای جلوگیری از تکرار تخلفات، برخورد جدی و عبرت‌آموز با مفسدان ضروری است. این اقدام موجب بازدارندگی و افزایش اعتماد عمومی خواهد شد.
 ۶. هماهنگی بین قوا در مبارزه با فساد از نظر حضرت آیت‌الله رئیسی تعامل و هماهنگی قوای سه‌گانه در اجرای سیاست‌های ضد فساد، موجب جلوگیری از تعارض‌ها و افزایش اثربخشی اقدامات خواهد شد.
 ۷. نظارت مستمر بر عملکرد دستگاه‌های اجرایی و قضایی در دیدگاه‌های ایشان نظارت دائمی بر عملکرد مسئولان و دستگاه‌ها، مانع از بروز فساد درون‌سازمانی شده و سلامت اداری را تضمین می‌کند.
 ۸. حمایت از افشاگران فساد حضرت آیت‌الله رئیسی تأکید داشتند که تشویق و حمایت از گزارش‌دهندگان فساد می‌تواند به کشف تخلفات و کاهش زمینه‌های فساد در نهادهای مختلف کمک کند.
 ۹. لزوم اتخاذ رویکرد انقلابی در مقابله با فساد از نظر حضرت آیت‌الله رئیسی روحیه انقلابی و مقاومت در برابر فشارها از ملزومات اصلی مبارزه با فساد است. مسئولان باید در این مسیر ثابت‌قدم باشند و از مصلحت‌اندیشی‌های نادرست پرهیز کنند.
 ۱۰. پیوند سیاست‌های اقتصادی با مبارزه با فساد در دیدگاه حضرت آیت‌الله رئیسی سیاست‌های کلان اقتصادی، به‌ویژه اقتصاد مقاومتی، باید در جهت کاهش فساد و تقویت تولید ملی تنظیم شوند تا از فرصت‌های سوءاستفاده جلوگیری شود.
 ۱۱. صیانت از بیت‌المال در دیدگاه حضرت آیت‌الله رئیسی حفاظت از اموال عمومی وظیفه‌ای حاکمیتی است که نیازمند نظارت دقیق و جلوگیری از سوءاستفاده‌ها توسط افراد یا نهادهای خاص است.
- بیانات مقام معظم رهبری نشان می‌دهد که مبارزه با فساد، نیازمند عزم جدی، اجرای دقیق قوانین، هماهنگی بین نهادها، رویکرد پیشگیرانه و برخورد قاطع با مفسدان است. در این مسیر، سلامت اداری، حمایت از افشاگران و پیوند سیاست‌های اقتصادی با عدالت، از ارکان اساسی موفقیت این راهبرد محسوب می‌شوند.

۴-۲. لزوم اجرای دقیق و هوشمندانه بیانیه گام دوم انقلاب در مسیر مبارزه با مفاسد اقتصادی بیانیه گام دوم انقلاب، با تأکید بر «خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی»، نقطه عطفی در تداوم انقلاب اسلامی و جهت‌گیری راهبردی نظام در عرصه حکمرانی اقتصادی و عدالت اجتماعی به شمار می‌رود. یکی از مهم‌ترین محورهای این بیانیه، ضرورت مبارزه ساختاری، شفاف و هوشمندانه با مفاسد اقتصادی است؛ مبارزه‌ای که از یک‌سو به اصلاح سازوکارهای اقتصادی و اداری کشور منجر می‌شود و از سوی دیگر، اعتماد و سرمایه اجتماعی را در جامعه بازسازی می‌کند. در این چارچوب، تفسیر، تبیین و تجلی عملی این بیانیه در عملکرد مدیریتی نیازمند استخراج دقیق مفاهیم، مؤلفه‌ها و راهبردهای آن از متون و بیانات معتبر است. از جمله شخصیت‌هایی که تلاش کرد این بیانیه را از مرحله شعار به اقدام اجرایی تبدیل کند، شهید آیت‌الله سیدابراهیم رئیسی بود. رویکرد ایشان به مبارزه با فساد، نه صرفاً برخورد‌های قضایی یا مقطعی، بلکه ایجاد گفتمان، ساختار و اراده اجرایی پایدار برای مقابله با ریشه‌های فساد در نظام اقتصادی و حکمرانی کشور بود. بنابراین، تحلیل و استخراج مؤلفه‌های الگوی رفتاری و مدیریتی وی در اجرای بیانیه گام دوم، به درک عمیق‌تر الگوی حکمرانی اقتصادی مبتنی بر عدالت کمک می‌کند.

در همین راستا، برای روشن‌سازی ابعاد این موضوع، ابتدا کدهای اولیه مرتبط با محتوای بیانیه و اقدامات اجرایی مستخرج شده‌اند (جدول ۳). سپس، به‌منظور انسجام‌بخشی مفهومی، این کدها در قالب مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر دسته‌بندی و بازنمایی شده‌اند (جدول ۴). این فرایند به ما امکان می‌دهد تا از سطح داده‌های متنی به سطح الگوهای راهبردی و قابل اجرا دست یابیم.

جدول ۳: کدهای اولیه مرتبط با اجرای بیانیه گام دوم انقلاب در مسیر مبارزه با مفاسد اقتصادی

ردیف	کد اولیه	توضیح
۱	پیرایش دستگاه‌های کشور از فساد	لزوم تطهیر نهادهای دولتی و قضایی از هرگونه فساد، در راستای تحقق عدالت و اجرای اصول انقلاب اسلامی.
۲	ایجاد بخش مبارزه با فساد در دستگاه‌ها	تأکید بر ایجاد ساختارهای ویژه مبارزه با فساد در تمامی نهادهای حکومتی از جمله قوه مقننه، مجریه و قضاییه.

ردیف	کد اولیه	توضیح
۳	بستن منافذ فساد	ضرورت اصلاح قوانین و حذف بسترهای فسادزا در ساختار اجرایی کشور برای جلوگیری از وقوع جرائم اقتصادی.
۴	خشکاندن ریشه‌های فساد اقتصادی	تأکید بر اقدامات بنیادین و مستمر برای ریشه‌کن کردن فساد در تمامی سطوح حکمرانی.
۵	قوانین و اجرای عادلانه	اهمیت وجود قوانین شفاف، اجرای بی‌طرفانه آن‌ها و برخورد قاطع با متخلفان برای جلوگیری از فساد.
۶	هم‌راستایی شعار و اقدام در مبارزه با فساد	ضرورت تطابق اقدامات عملی با شعارهای ضد فساد برای ایجاد اعتماد عمومی و کارآمدی نظام.
۷	شناسایی آسیب‌های مبارزه با مفساد	بررسی موانع و چالش‌های موجود در مسیر مبارزه با فساد و ارائه راهکارهای اصلاحی.
۸	رفع کاستی‌ها در مسیر اجرای بیانیه	شناسایی و رفع نقص‌های ساختاری که مانع اجرای موفق بیانیه گام دوم انقلاب می‌شوند.
۹	مقابله با نگاه غیرانقلابی در اقتصاد	تأکید بر لزوم نگاه مقاومتی و مستقل در سیاست‌گذاری‌های اقتصادی، به جای وابستگی به اقتصاد جهانی.

کدهای اولیه استخراج‌شده نشان می‌دهند که برای اجرای موفق بیانیه گام دوم انقلاب در حوزه مبارزه با مفساد اقتصادی، نیاز به تحول اساسی در ساختارهای دولتی، قضایی و اقتصادی کشور وجود دارد. این تحول باید از طریق اصلاح ساختارهای اجرایی، تقویت نظارت، اجرای عدالت، حذف بسترهای فسادزا و برخورد قاطع با متخلفان محقق شود.

جدول ۴: مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر مستخرج از بیانات آیت‌الله رئیسی در اجرای بیانیه گام دوم انقلاب در مسیر مبارزه با مفاسد اقتصادی

مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر
پیرایش نهادهای حکومتی	اصلاح ساختارهای اجرایی و نظارتی	لزوم تحول در ساختارهای حکومتی برای مبارزه با فساد
ایجاد ساختارهای مبارزه با فساد		
رفع کاستی‌ها در نظام اداری و اجرایی		
قوانین عادلانه و شفاف	اصلاح قوانین و تقویت اجرای عدالت	
اجرای صحیح قوانین		
بستن منافذ فساد		
تطابق شعار و عمل	هم‌راستایی شعارها و اقدامات عملی	
مدیریت جهادی و فساد ستیز		
اقدام قاطعانه علیه فساد		
مقابله با تفکر غیرانقلابی	مبارزه با فساد در چارچوب استقلال اقتصادی	
تقویت اقتصاد مقاومتی		
جلوگیری از وابستگی اقتصادی		

۸۵

جدول مضمون ارائه شده، چهار محور اصلی را در راستای اجرای بیانیه گام دوم انقلاب در مبارزه با فساد اقتصادی مورد بررسی قرار می‌دهد. هر یک از این محورها دربردارنده مضامین فرعی‌ای هستند که به درک بهتر ابعاد مختلف این راهبرد کمک می‌کنند. در ادامه، هر یک از این مضامین به‌طور تفصیلی مورد تحلیل قرار می‌گیرند:

۱. لزوم تحول در ساختارهای حکومتی برای مبارزه با فساد

یکی از مهم‌ترین الزامات مبارزه با مفاسد اقتصادی، اصلاح ساختارهای اجرایی، اداری و نظارتی در سطح کلان کشور است. فساد در صورتی امکان بروز و استمرار می‌یابد که ساختارهای حکومتی دچار نواقص مدیریتی، نظارتی و اجرایی باشند. برای مقابله مؤثر با این معضل، باید دستگاه‌های دولتی و حاکمیتی از هرگونه آلودگی و فساد پاک‌سازی شوند و فرآیندهای اداری به‌گونه‌ای اصلاح شوند که بسترهای فساد از بین بروند. در همین راستا،

ایجاد نهادها و سازوکارهای تخصصی برای نظارت مستمر بر عملکرد سازمان‌ها و برخورد قاطعانه با مفاسد ضروری است.

بیانیه گام دوم انقلاب تأکید دارد که اصلاح ساختارها نباید تنها در قالب تغییر قوانین یا سیاست‌گذاری‌ها باقی بماند، بلکه باید با اقدامات عملی نظیر اصلاح مدیریت اجرایی، شفاف‌سازی فرایندها، ایجاد سیستم‌های نظارتی هوشمند و ارتقای سلامت اداری همراه باشد. همچنین، ضعف‌های ساختاری که باعث کند شدن روند مبارزه با فساد می‌شوند، باید شناسایی و برطرف شوند.

۲. اصلاح قوانین و تقویت اجرای عدالت

بدون داشتن قوانین شفاف، عادلانه و قابل اجرا، امکان مبارزه مؤثر با فساد وجود ندارد. از این رو، یکی از محورهای اساسی بیانیه گام دوم انقلاب، اصلاح قوانین مرتبط با مبارزه با فساد و تقویت ضمانت‌های اجرایی آن‌هاست. بسیاری از مفاسد اقتصادی به دلیل ضعف قوانین، وجود خلأهای قانونی یا عدم اجرای صحیح قوانین موجود رخ می‌دهند؛ بنابراین، قانون‌گذاری عادلانه و کارآمد و جلوگیری از تصویب قوانین متناقض یا ناقص، از اولویت‌های اساسی در این حوزه محسوب می‌شود.

علاوه بر اصلاح قوانین، اجرای صحیح و بی‌طرفانه آن‌ها نیز اهمیت بسیاری دارد. در بسیاری از موارد، قوانین مناسبی برای مقابله با فساد وجود دارد، اما به دلیل ضعف در اجرای آن‌ها، نظارت ناکافی یا برخورد تبعیض‌آمیز، این قوانین تأثیرگذاری لازم را ندارند. از این رو، اجرای قوانین باید به گونه‌ای باشد که هیچ فرد یا نهادی نتواند از نفوذ و قدرت خود برای فرار از پاسخگویی استفاده کند. قوه قضاییه، نهادهای نظارتی و سایر دستگاه‌های اجرایی باید با رویکردی قاطع و عدالت‌محور، اجرای این قوانین را تضمین کنند.

۳. ضرورت هم‌راستایی شعارها و اقدامات عملی

یکی از چالش‌های مهم در مبارزه با مفاسد اقتصادی، فاصله بین شعارها و اقدامات عملی است. بسیاری از مسئولان و نهادها، شعار مبارزه با فساد را سر می‌دهند، اما در عمل، اقدامات جدی و قاطعانه‌ای برای تحقق این هدف انجام نمی‌دهند. بیانیه گام دوم انقلاب تأکید دارد که مبارزه با فساد نباید به یک شعار سیاسی یا تبلیغاتی تبدیل شود، بلکه باید در عمل به‌عنوان یک راهبرد ملی با جدیت دنبال شود.

مدیریت جهادی در این مسیر به معنای داشتن روحیه انقلابی، شجاعت در تصمیم‌گیری و عدم مصلحت‌اندیشی در برخورد با متخلفان است. بسیاری از پرونده‌های فساد به دلیل نفوذ افراد ذی‌نفوذ یا وجود روابط ناسالم در ساختار اداری و سیاسی، به نتیجه مطلوب نمی‌رسند. از این‌رو، اجرای قاطعانه سیاست‌های مبارزه با فساد، بدون در نظر گرفتن ملاحظات جناحی یا شخصی، از ضروریات تحقق عدالت اقتصادی است.

همچنین، باید نظارت مستمر بر عملکرد نهادهای مسئول مبارزه با فساد وجود داشته باشد تا اطمینان حاصل شود که این نهادها واقعاً در مسیر مبارزه با فساد حرکت می‌کنند و از مسیر اصلی منحرف نمی‌شوند. برخوردهای نمایشی یا کوتاه‌مدت نمی‌تواند معضل فساد را حل کند، بلکه نیاز به اقدامات مستمر، هماهنگ و قاطعانه وجود دارد.

۴. مبارزه با فساد در چارچوب استقلال اقتصادی

فساد اقتصادی معمولاً در کشورهایی که اقتصاد آن‌ها وابسته و آسیب‌پذیر است، ریشه عمیق‌تری دارد. وابستگی اقتصادی به بیگانگان با اقتصاد رانتهی و غیرمولد، زمینه‌های بروز فساد را تقویت می‌کند. در بیانیه گام دوم انقلاب، تأکید شده است که یکی از مهم‌ترین راه‌های جلوگیری از فساد، حرکت به سوی یک اقتصاد مقاومتی و مستقل است.

اقتصاد مقاومتی به معنای تقویت تولید داخلی، جلوگیری از رانت‌خواری، شفاف‌سازی نظام مالی و جلوگیری از سوءاستفاده‌های اقتصادی است. بسیاری از موارد فساد ناشی از وابستگی بیش‌ازحد به منابع خارجی، سوءاستفاده از منابع طبیعی، یا ضعف در نظارت بر قراردادهای اقتصادی بین‌المللی است؛ بنابراین، سیاست‌گذاری اقتصادی باید به گونه‌ای باشد که نه تنها مسیر فساد بسته شود، بلکه فرصت‌های اقتصادی عادلانه‌ای برای همه شهروندان ایجاد گردد. همچنین، نگاه غیرانقلابی به اقتصاد، موجب می‌شود که برخی افراد و نهادها به جای تقویت اقتصاد ملی، به دنبال منافع شخصی و وابستگی به منابع خارجی باشند. این امر می‌تواند زمینه‌ساز فساد در سطح کلان باشد. از این‌رو، تغییر نگرش در سیاست‌های اقتصادی کشور، گامی اساسی در مبارزه با مفاسد اقتصادی است.

نتیجه‌گیری

مبارزه با فساد اقتصادی یکی از الزامات بنیادین در تحقق عدالت و حکمرانی مطلوب در نظام جمهوری اسلامی ایران است که همواره مورد تأکید مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بوده است. شهید آیت‌الله رئیسی، با تأکید بر اجرای دقیق فرامین رهبری، مبارزه با فساد

را نه تنها یک ضرورت اجرایی، بلکه یک تکلیف شرعی، انقلابی و حاکمیتی تلقی می‌کردند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که رویکرد شهید آیت‌الله رئیسی در مبارزه با مفساد اقتصادی در دو بُعد کلی، ۲۳ مضمون پایه، ۱۵ مضمون سازمان دهنده و ۵ مضمون فراگیر دسته‌بندی می‌شود. بُعد نخست، «اصلاح ساختارهای اقتصادی و حکومتی»، بر ضرورت اصلاح قوانین، شفاف‌سازی فرآیندهای مالی، تقویت استقلال اقتصادی و مقابله با رانت تأکید دارد. بُعد دوم، «اجرای دقیق بیانیه گام دوم انقلاب»، بر ارتقای شفافیت، اجرای فرمان هشت‌ماده‌ای رهبری، برخورد قاطع با مفسدان و هماهنگی میان قوا متمرکز است.

الگوی حکمرانی اقتصادی ایشان بر پایه اجرای منویات مقام معظم رهبری، به‌ویژه فرمان هشت‌ماده‌ای مبارزه با فساد، شکل گرفته بود. در این الگو، اصلاح ساختارهای فسادزا، ارتقای شفافیت در نظام اداری و مالی، تقویت نظارت مستمر و برخورد قاطع و بازدارنده با مفسدان اقتصادی، از اصول اساسی محسوب می‌شد. همچنین، تعامل سازنده میان قوا، ایجاد سامانه‌های نظارتی، دیجیتالی‌سازی فرآیندهای اداری و تسهیل سرمایه‌گذاری از جمله راهبردهای اجرایی در این مدل حکمرانی بود.

قوه قضائیه، به‌عنوان نهاد کلیدی در تأمین عدالت، در اندیشه شهید آیت‌الله رئیسی مسئولیت ویژه‌ای در اجرای سیاست‌های رهبر معظم انقلاب در مقابله با فساد داشت. ایشان بر لزوم هماهنگی میان قوا، نظارت مؤثر بر دستگاه‌های اجرایی و قضایی، حمایت از افشاگران فساد و صیانت از بیت‌المال تأکید ویژه‌ای داشتند. همچنین، اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی را در کاهش زمینه‌های فساد و تقویت تولید ملی، امری ضروری می‌دانستند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که الگوی حکمرانی اقتصادی شهید آیت‌الله رئیسی که مبتنی بر منویات مقام معظم رهبری است، می‌تواند به‌عنوان یک مدل کارآمد در مقابله با فساد اقتصادی به کار گرفته شود. این الگو سه سطح پیشگیری، مقابله و اصلاح ساختارها را شامل می‌شود:

- در سطح پیشگیری، تأکید بر شفافیت، اصلاح قوانین و حمایت از افشاگران فساد، امکان وقوع فساد را کاهش می‌دهد.
- در سطح مقابله، اجرای قاطع فرامین رهبری، برخورد جدی با مفسدان و نظارت مستمر، راهکارهای اصلی محسوب می‌شوند.
- در سطح اصلاح ساختارها، تحول در نظام اداری، حذف بوروکراسی‌های زائد و تسهیل فرآیندهای اقتصادی، موجب بهبود حکمرانی اقتصادی می‌شود.

با وجود چالش‌هایی نظیر موانع ساختاری، تعارض منافع برخی نهادها و مقاومت در برابر اصلاحات، استمرار این رویکرد می‌تواند به افزایش اعتماد عمومی، تثبیت عدالت اقتصادی و بهبود حکمرانی اقتصادی کشور منجر شود.

منابع

۱. بیانات رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۸). بیانات در جلسه مسئولان عالی قضایی (۲۶ فروردین ۱۳۹۸). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.
۲. رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۸). بیانات در دیدار جمعی از مدیران عالی بانک‌های کشور (۱۰ اردیبهشت ۱۳۹۸). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.
۳. رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۸). بیانات در بیست و چهارمین گردهمایی ائمه جمعه سراسر کشور (۲۶ تیر ۱۳۹۸). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.
۴. رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۸). بیانات در جلسه شورای عالی قوه قضائیه (۱۱ شهریور ۱۳۹۸). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.
۵. رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۸). سخنرانی در دیدار خانواده‌های معظم شهدا و اقشار مختلف مردم آذربایجان شرقی (۹ آبان ۱۳۹۸). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.
۶. رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۸). سخنرانی در همایش ملی پدافند غیرعامل (۱۴ آبان ۱۳۹۸). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.
۷. رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۸). بیانات در دیدار شیخ نعیم قاسم قائم مقام دبیرکل حزب الله لبنان (۲۶ آبان ۱۳۹۸). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.
۸. رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۸). سخنرانی در آیین نکوداشت سی و هشتمین سالروز تأسیس سازمان بازرسی کل کشور (۱۷ مهر ۱۳۹۸). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.
۹. رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۸). بیانات در دیدار با فعالان اقتصادی، کارآفرینان و صنعتگران استان اصفهان (۱۴ آذر ۱۳۹۸). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.
۱۰. رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۸). سخنرانی در همایش مدیریت جهادی (۲۷ آذر ۱۳۹۸). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.
۱۱. رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۸). بیانات در جمع نخبگان و تولیدکنندگان استان یزد در مسجد حظیره (۳ بهمن ۱۳۹۸). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.
۱۲. رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۸). بیانات در نشست شورای عالی قوه قضائیه (۱۴ بهمن ۱۳۹۸). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.
۱۳. رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۸). بیانات در اجتماع راهپیمایان ۲۲ بهمن در مشهد مقدس (۲۲ بهمن ۱۳۹۸). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.
۱۴. رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۹). بیانات در اولین جلسه شورای رؤسای دادگستری و دادستان‌های کشور (۲۰ فروردین ۱۳۹۹). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.
۱۵. رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۹). گزارش رئیس قوه قضائیه در محضر مقام معظم رهبری (۸ تیر ۱۳۹۹). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.
۱۶. رئیسی، سیدابراهیم. (۱۳۹۹). بیانات در جلسه شورای عالی قوه قضائیه (۶ مرداد ۱۳۹۹). پایگاه اطلاع‌رسانی قوه قضائیه.